

Forhandlinger for lukkede dører i Stortinget

Møte for lukkede dører
torsdag den 14 juni 1945 kl. 10,50.

President: H a m b r o .

Presidenten: Presidenten foreslår møtet holdt for lukkede dører – og betrakter det som enstemmig bifalt.

Presidenten foreslår at regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet, og anser det for enstemmig bifalt.

Presidentskapet foreslår at Stortingets forhandlinger på Hamar og i Elverum blir å offentliggjøre, og anser det for enstemmig bifalt.

Presidenten vil videre gi den opplysning, forat man eventuelt kan få bistand med etterforskningen av tingenes medlemmer, at referatene av møtet for lukkede dører i Stortinget den 8 april er tilintetgjort. Referentsjefen hadde med vanlig omtenkksomhet samlet alle stenografiheftene på Hamar. De ble sendt til Oslo, og de ble brent av Administrasjonsrådets formann, fylkesmann Christensen. Det har vært umulig å skaffe referat av mere enn fem kvarter av det meget viktige møte. Hvis der er noen av tingenes medlemmer som har manuskript til sine egne innlegg eller notater, vil det være en vinning om de vil levere dem til Stortingets referentsjef.

Videre har Stortingets arkiv vært plyndret, som formodentlig alle representanter vet. Hele utenrikskomiteens arkiv var tatt av tyskerne. Alle referater av møter i den store utenrikskomite var forsvunnet og referater av en rekke møter for lukkede dører i Stortinget li-

keså. Det har lyktes Stortingets kontors personale, som i disse dager har arbeidet med utrettelig iver med meget dårlige hjelpemidler og med meget liten hviletid, etter besøk i de forskjellige fengsler hvor der sitter enkelte medlemmer av den granskningskomite, som ble oppnevnt med dr. Herman Harris Aall som formann, å finne frem til avskrifter eller fotostatiske kopier av enkelte møter i utenrikskomiteen. Og ved et merkelig tilfelle har vi fått avlevert til Stortingets kontor det komplette stenografiske referat av møtet for lukkede dører den 9 februar 1940. Etter en av sabotasjeeksplosjonene i Oslo sentrum ble der spredt en masse dokumenter på gaten som en følge av eksplosjonen, og en bra borger, som var på vei ut av landet til England, hvor han siden kom, fant en konvolutt med det originale referat av dette møte, som han deponerte i en herværende bank, som igjen har overlevert det til Stortingets kontor. Han ville forsøke å samle opp flere dokumenter som lå spredt, men det ble gjort umulig for ham på grunn av tilstrømning av politi av forskjellige arter og nasjonaliteter.

De medlemmer av Stortinget som måtte være i besittelse av notater eller referater av sine innlegg i disse møter – vi skal senere naturligvis tilveiebringe en fullstendig liste over det som mangler – bør levere dem inn til Stortingets referentsjef eller på Stortingets kontor.

I samme forbindelse vil jeg nevne at en rekke medlemmer av den granskningskomite som ble oppnevnt av tyskerne for å granske Stortingets og stortingsmennenes forhold, ik-

ke er satt inn til tross for deres plyndring av Stortingets arkiv og forskjellige andre ting. Presidentskapet har i går besluttet å rette en henstilling til påtalemyndigheten om å sørge for at de på fri fot værende medlemmer av denne komite blir satt fast. Det å gå frem i Stortinget som disse har gjort er en så alvorlig forgåelse, at vi finner det naturlig at de blir satt fast, og at der blir gått frem med all mulig strenghet og med all mulig påpasselighet for å prøve å skaffe tilveie de dokumenter som er av den aller største betydning for den fremtidige granskning av det som fant sted umiddelbart foran krigsutbruddet, og som er av avgjørende betydning også for Stortingets anledning til å føre en kontinuerlig utenrikspolitikk.

Jeg har villet gi disse meddelelser i forbindelse med referatet av de forhandlinger fra de lukkede møter på Hamar og Elverum, som heldigvis has forhånden.

Til Stortingets medlemmer er omdelt dokument nr. 1, forhandlingene i 1940 om riksråd, og presidentskapet foreslår at dette dokument offentliggjøres, når forhandlingene på Hamar og Elverum er offentliggjort.

Statsråd Trygve Lie: Regjeringen har i London forberedt en hvitbok som inneholder alle dokumenter som regjeringen er i besittelse av vedrørende krigen fra 9 april frem til vi reiste fra London og hit. Den inneholder alle meldinger, telegrammer, alle beskjeder, og er kun en dokumentarisk fremstilling. Dette dokument nr. 1 står, såvidt jeg ser, for de 5 underskriveres egen regning, men det inneholder såvidt jeg forstår vurderinger som, hvis de blir offentliggjort i dag allerede, bart og enkelt, kan føre til at vårt land taper noe av den anseelse i den store utenverden, som vi har vunnet gjennom denne krig. Jeg skulle derfor sette pris på, selv om dette er på fallrepet som sjef for vårt utenriksdepartement, at det ble overveiet om ikke de 5 underskrivere kunne slå seg til ro med foreløpig, når nå Stortingets medlemmer er gjort kjent med innholdet, å la Utenriksdepartementet få lese og studere dette en tid – det skal ikke bli så lang tid – og så konferere nærmere med Stortinget, utenrikskomiteen og de 5 underskrivere, før det blir offentliggjort, før det blir gjort bekjent i den norske presse og i hele verdenspressen. Jeg vil derfor henstille til de 5 underskrivere, om de kan gå med på at Stortinget, som har beslutningsretten, utsetter offentliggjørelsen inntil det er blitt undersøkt av Utenriksdepartementet og vi igjen har fått anledning til å konferere med utenrikskomiteen og med de 5 som er ansvarlige for dokumentet.

Moseid: Det norske folk har rimelig krav på å få vite hva der foregikk under de forhandlinger. Jeg vil bestemt advare mot at der drives hemmelighetskremmeri med dette.

Natvig Pedersen: I tillegg til det som utenriksministeren her har sagt, vil jeg føye til at ingen kan jo være i tvil om at en oversikt på 12 sider her over de meget alvorlige forhandlinger som ble ført i 1940, må bli meget kortfattet, og bare det at det er en så kortfattet oversikt gjør det etter mitt skjønn noe betenkelig uten videre å offentliggjøre den. Jeg er helt enig med hr. Moseid i at det norske folk har krav på å få alle opplysninger om disse forhandlinger. Men der er en ting som gjør det enda mer betenkelig å gå til en øyeblikkelig offentliggjørelse av dette dokument. Dokumentet inneholder nemlig ikke bare en historisk oversikt over det som hendte, det inneholder også i kap. 4 et avsnitt om motiver og tilbakeblikk. Hvis det nå var helt klart at dette gjaldt kun motiver som har gjort seg gjeldende for underskriverne, så var saken helt klar, men oversikten over forhandlingene fremstiller jo også de forhandlinger som stortingsrepresentantene selv som medlemmer av de forskjellige grupper har deltatt i, og det kan derfor ikke unngås at offentligheten vil regne med at de motiver som der er omtalt, også gjelder for stortingsrepresentantene. Og da må jeg for min del si at der forekommer her tanker som er av den art at jeg for mitt vedkommende bestemt må ta avstand fra dem. Der forekommer på side 18 fra midten av første spalte og videre annen spalte tanker og motiver som jeg på det bestemteste må be om ikke for offentligheten må komme til å stå for noen stortingsmanns regning. Jeg kan vanskelig tro at de gjelder for stortingspresidentene, det kan jeg ikke dømme om, men iallfall for min del, og jeg tenker for en rekke av stortingsrepresentantenes vedkommende, må jeg si at de motiver som står omtalt der, har aldri gjort seg gjeldende for vårt vedkommende. Av den grunn finner jeg det meget betenkelig, ikke for å forholde offentligheten noen faktiske opplysninger, jeg er likeså interessert som alle andre i at det skjer, men for ikke å gi offentligheten – la meg si det slik – et ugunstige inntrykk av stortingsmennene enn de kanskje allerede har fått.

Wright: Det er i referatet av de forhandlinger som foregikk den 18 og 19 juni 1940, ikke kommet til uttrykk alt som skjedde under forhandlingene. På side 8, spalte 2, uttales det at der ikke fremkom noen innvending mot den henvendelse som ble foreslått til Kongen. Dette er ikke korrekt. Det var et lite mindre-

tall som var helt uenig i at man skulle sende en henstilling til Kongen, og det var også et meget lite mindretall som fremdeles motsatte seg at man skulle erklære regjeringen Nygaardsvold som ikke lenger eksisterende. Det vil bli avgitt en uttalelse om dette fra det mindretall som der var til stede. Og jeg synes det vil være rimelig, når offentliggjørelse skjer, at da samtlige dokumenter blir offentliggjort samtidig. Jeg tror det vil være meget heldig om der til offentligheten kommer først dette dokument og så etter hvert forskjellige dokumenter. Det er utarbeidet et lengere referat, delvis av biskop Berggrav for de første forhandlingens vedkommende, senere av Brodersen. Det referat er kjent av svært mange mennesker, det er rimelig at det også kommer til offentliggjørelse. Jeg synes også – og deri må jeg erklære meg enig med utenriksministeren – at det vil være rimelig å vente til den hvitboken som Regjeringen utarbeider, kommer. Han omtalte at samtlige de telegrammer som var mottatt av Regjeringen i London, vil bli offentliggjort, og jeg går da ut fra at det er samtlige de telegrammer som kom fra Stockholm, både fra legasjonen og Regjeringens derværende medlemmer. Jeg vil tilråde at man venter med offentliggjørelse til alle dokumenter kan legges fram samtidig, idet jeg går ut fra at den hvitboken som Regjeringen utarbeider, må kunne foreligge i nær fremtid, så forsto jeg iallfall utenriksministeren.

Mustad: For oss som har vært ute i alle disse fem årene, kan det være naturlig å holde seg i bakgrunnen ved bedømmelsen av de forhandlinger som ble ført i 1940. Men når jeg forlangte ordet, var det nettopp for å fremheve det samme som hr. Wright nå understreket, nemlig ønskeligheten av at de følgeskrivelser eller telegrammer som ble sendt fra den norske regjerings avdeling i Stockholm til London, blir offentliggjort helst samtidig eller noenlunde samtidig med denne utredning fra de fem presidenter. Det er kjent i vide kretser at disse telegrammer eller henvendelser var av et meget betydningsfullt innhold, og skal man få et fullstendig grunnlag for å bedømme situasjonen slik som den forelå, tror jeg det er nødvendig at dette tas med. Jeg vil for øvrig advare mot at man venter for lenge med offentliggjørelse av alle disse spørsmål. Det vil være av interesse om utenriksministeren kunne fortelle om det vil ta noen dager eller hvor lenge det vil ta, før vi får denne hvitboken. Det er et annet spørsmål som ikke har noen direkte sammenheng med disse ting, men hvor kravet om offentliggjørelse er like sterkt. Jeg tenker på alle meldinger fra dagene like før 9 april. Det ville være av en viss interesse å

få vite om offentligheten får kjennskap til disse ting straks, og jeg vil slutte med å si at de rent faktiske ting har offentligheten krav på å få vite. Man bør ikke der avvente bedømmelses- og granskningskommisjoner. Hensynet til utlandet kan vel ikke her spille noen avgjørende rolle. I de land som vi har mest forbindelse med, er jo nettopp ytringsfrihet og offentlighet blant de bærende prinsipper.

Magnus Nilssen: Dette Dok. nr. 1 er jo utelukkende en redegjørelse fra oss som deltok i disse forhandlinger. Vi gikk ut fra at så snart stortingsmennene kom sammen, var det nødvendig for oss å gi en redegjørelse for det som vi har forhandlet om, og av den grunn er selvfølgelig denne meddelelsen knapp og konsis, og vi er fullt oppmerksom på at det jo foreligger et langt, langt større materiale, som kan gi anledning til en stor, omfattende utredning om det som hendte både før og i 1940 og etter 1940. Vi mente videre at offentligheten har krav på å få en meddelelse om de forhandlinger vi førte, grunnene hvorfor vi førte dem, og årsakene til at vi var med på dem. Det er jo reist så sterk kritikk over det som vi var med på den gangen, at vi har ment vi har billig krav på å få redegjort overfor Stortinget og offentligheten for hvordan situasjonen og det hele lå an, på hvilken måte vi kom opp i disse forhandlinger og på hvilken måte og under hvilket press vi sto, som medvirket til at vi foretok det som vi gjorde. Når det nå her er reist krav om å vente med offentliggjørelsen, kan jo ikke jeg personlig svare noe på hva de andre medlemmer av presidentskapet mener om dette; men jeg kan tenke meg at vi gis anledning til oss imellom å konferere om hvorvidt vi vil være med på utsettelse med offentliggjørelsen av disse forhandlinger eller ikke inntil videre, og da kan jeg være med på at man i dette møte ikke vedtar noen beslutning om offentliggjørelse, og at vi medlemmer av presidentskapet, så snart dette møtet er over, konfererer om saken, og da kan jo spørsmålet i tilfelle tas opp i imorgen. Å vente til det kommer en utførlig og omfattende hvitbok kan jeg ikke tenke meg at vi vil være enig i.

Valen: Eg trur me har vore sers omsorgsfulle for å gjera det referat som er gjeve av underhandlingane, så korrekt som råd er. Det er avstytt, det er så, for me meinte at det kunde vera naturleg å gjera det så stutt og oversiktleg som råd var; men at det er korrekt, det vil eg absolutt halda fast på.

Med omsyn til motiva er det sjølvsagt at dei medlemer av presidentskapet som det her er tale om, må få fritt høve til å gjeva uttrykk for dei motiv og den bakgrunn som var, for det

standpunkt dei tok. Dette er nå ting som hende her heime heilt ut, og nokon direkte samheng med kvitboka frå Riksstyret kan eg ikkje skjønna at det har. Vi kunde ikkje offentliggjera dette utan at forhandlingane frå Hamar og Elverum vart offentleggjorde. Nå er det vedteke. Eg har ikkje set dei motlegg som er reist mot det som står på side 18, fyrste og andre spalte, men eg har sjølv sagt ikkje noko imot å vera med å konferera med utanriksministeren om det spørsmålet han nemnde. Men eg meiner det må kunna skje svært fort, og at dokumentet blir sendt ut til ålmenta sers fort. For folk har krav på å få greie på dei ting som her er skjedd. Det er ting somn har hendt her heime, og som i fyrste rekkje vi har oversikt over og ansvar for. Ei heilt stutt utsetjing til ein slik konferanse har vi sjølv sagt ikkje noko imot, men utanom det meiner eg at dokumentet så snart det er råd må sendast ut til ålmenta.

Statsråd Trygve Lie: Jeg er så ganske enig i at dokumenter og meldinger og alt det som har ligget til grunn for Regjeringens avgjørelser i de forskjellige situasjoner, skal offentliggjøres, og bør bli kjent. Vi har meget nøyaktig samlet alt som er kommet til oss fra Norge både under krigen og etterpå. Det ligger ferdig, men dessverre måtte vi pakke dette på en forsiktig måte. Det kommer i stålbokser, og de holder nå på å losse alle kassene og stålboksene i Grønalia. Der ligger det ferdig, og det får jo bli den nye regjeringens sak å beslutte hvor meget som skal trykkes eller ikke av dette. I siste instans må det bli Stortinget som treffer beslutningen. Hvis det sendes hemmelige dokumenter til Stortinget, må det bli Stortingets sak å treffe avgjørelse om hva som skal offentliggjøres. Vi har utenrikspolitiske hensyn å ta i betraktning, når det gjelder offentliggjøringen av disse dokumenter. Når jeg får snakket med de fem underskrivere, skal jeg fremkomme med mine synsmåter, og det kan gjøres temmelig raskt. Hvis de fem fastholder at det skal publiseres nå, må det bli Stortingets sak å treffe bestemmelsen.

Fr. Monsen: Etter hr. Magnus Nilssens uttalelser kan jeg frafalle ordet.

Sundt: Jeg kan frafalle ordet for så vidt angår offentliggjøringen, idet jeg dog gir uttrykk for at det er min bestemte oppfatning, at slik som utviklingen har vært i den siste tid, har ikke alene presidentskapet og Stortinget, men også almenheten krav på hurtigst mulig offentliggjørelse. Men jeg forlangte ordet spesielt fordi jeg nå hører at presidentskapet skal konferere om disse ting i løpet av dagen eller

morgendagen, og da vil jeg nevne en ting som jeg tror beror på en inkurie eller en misforståelse. På side 14, hvor det gjelder voteringstemaene, står det i punkt 4:

«Er en villig til å stemme for stortingsvedtak som nevnt under spørsmål 2, dersom det er almindelig flertall for forslaget i Stortinget?»

Votering: 96 stemte ja, 34 nei.»

Det må etter min bestemte erindring være uriktig. Jeg førte den gang notater sammen med en stortingsmann fra et annet parti. De notater var kommet vekk for meg, jeg fikk dem først sent i går aftes. Etter våre noteringer er det slik at det var 93 som stemte ja og 51 nei. Det er selvfølgelig ikke ting som jeg mener skulle umuliggjøre offentliggjørelse, men jeg mener det er påkrevet at det i hvert fall tas forbehold her. Det er ikke nødvendig å gjøre resultatet dårligere enn det var. Jeg tror det vil vise seg, når man tar for seg uttalelsene fra de enkelte representanter i de forskjellige grupper, da stemmer tallet 34 ikke.

Presidenten: Presidenten går etter de falne uttalelser ut fra at man kan utsette behandlingen av spørsmålet om offentliggjørelse til et senere møte, som vil bli å innkalle snarest mulig etter at de fem medlemmer av presidentskapet har konferert og har hatt anledning til å samrå med seg utenriksministeren. Hvis det skulle være medlemmer av Stortinget som ved gjennomgåelsen av dokumentene mener at der skulle være faktiske feil av noen art innløpet, vil jeg be dem underhånden gjøre medlemmene av presidentskapet oppmerksom på det, så skal det eventuelt bli beriktiget.

Protokollen for det hemmelige møte referertes og foranlediget ingen bemerkninger.

Møtet hevet kl. 11,20.

Møte for lukkede dører
fredag den 15 juni 1945 kl. 10.

President: H a m b r o .

Presidenten: Presidenten vil foreslå at møtet holdes for lukkede dører – og betrakter det som enstemmig bifalt.

Presidenten foreslår at regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet – og anser det som enstemmig bifalt.